

Osvobozené divadlo

Osvobozené divadlo (po slovensky Oslobodené divadlo) bola avantgardná divadelná scéna založená Devätsilom roku 1925 v Česku. Jeho počiatocným cieľom bola kritika spoločnosti, divadlo bolo ľavicovo orientované. Táto divadelná scéna bola pomerne silno ovplyvnená dadaizmom, futurizmom a neskôr aj poetizmom. Názov Osvobozené divadlo mu dal v roku 1926 Jiří Frejka.

V divadle sa uvádzali diela G. Apollinaira, A. Jarryho, J. Cocteaua, André Bretona, F. T. Marinetti V. Nezvala. Presadilo sa moderným poňatím scény, čiže veľký dôraz sa kládol na svetlá, na scéne tancovali skupiny mladých dievčat, cieľom bolo „vtiahnuť“ diváka do deja, čím sa dostával do kontaktu s hercom.

História divadla

Začiatky

Divadlo začalo hrať 10. mája 1925, kedy inscenovali Moliérovu hru Georges Dandin, ktorú premenovali na Cirkus Dandin. Hra bola kritikou nepochopená a pravdepodobne aj preto zostával počet divákov v divadle veľmi nízky.

Roku 1927 sa divadlo presťahovalo na Malú Stranu, do Umeleckej besedy. Tu prvý raz vystúpili Jan Werich (1905 - 1980) a Jiří Voskovec (1905 - 1981), so svojou hrou Vest pocket revue - hra bola pôvodne určená iba na pobavenie priateľov, ale pre veľký úspech bola presunutá do Osvobozeného divadla. V tom istom roku (1927) tu so svojími klavírnymi improvizáciami vystúpil aj Jaroslav Ježek (1906 - 1942).

Koncom roka 1927 po sporoch J. Honzla s J. Frejkom a E. F. Burianom si J. Frejka a E. F. Burian založili novú scénu - Da-Da.

V+W

Od tých čias bolo divadlo pomerne úzko spojené s autorskou dvojicou Jan Werich a Jiří Voskovec (V+W), ku ktorým sa čoskoro pridali aj Jaroslav Ježek, ktorý pre ich predstavenie skladal hudbu, často ovplyvnenú jazzom.

Ďalšou výraznou osobnosťou Osvobozeného divadla sa stal režisér Jindřich Honzl (1894 - 1956), ktorý režíroval všetky hry Osvobozeného divadla, zároveň pôsobil ako teoretik avantgardného divadla.

Táto štvorica postupne ovládla Osvobozené divadlo a stala sa najvýraznejšou časťou Osvobozeného divadla. Ich hry až do roku 1932 boli viac zábavné, v ich programe neprevládala satira, objavovala sa skôr v narážkach na vtedajšie spoločenské pomery doma aj vo svete. K týmto narážkam a kritike nezamestnanosti dochádzalo predovšetkým vďaka tomu, že ich program bol pripravený len rámcovo a zvyšok sa odvíjal improvizovane, podľa reakcií publika. V tej dobe divadlo najviac využívalo hudbu J. Ježka (respektíve hudba zaberala výraznú časť jeho programu).

V repertoári prevládali predovšetkým historické námety a exotické prostredia, ktoré pretvárali na miestne pomery (Sever proti jihu, Golem, Nebe na zemi, Ostrov Dynamit, Fata morgana, Smoking revue a Premiéra skafandr - táto hra nebola úspešná).

V+W zaviedli tzv. forbíny (z nemeckého Vorbühne, predscéna), čiže improvizované dialógy na predscéne, ktoré reagovali na aktuálne politické a kultúrne udalosti. Dialógy boli vždy iné, nepripravované. Vznikli vďaka poruche na kulisách a W + V museli počas nej zabaviť divákov.

Forbíny po vojne robil Werich s Miroslavom Horníčkom v divadle ABC, tie už však nedosahovali kvalitu hovorov s Voskovcom.

Po forbínach prišla roku 1932 prvá naozaj politická hra Caesar, kde prvý raz upozornili na nebezpečenstvo fašizmu a výrazne pritrvdili aj v kritike spoločnosti. Po nej sa začalo divadlo považovať za politické. Ďalšia hra Osel a stín (1933) sa hlásila k politickej satire (hra bola opäť silno protifašistická) a zároveň sa smerovanie súboru posunulo ešte viac do ľava, dá sa povedať, že začali priamo propagovať myšlienky socializmu.

Je zaujímavé, že aj keď sa hlavní propagátori prihlásili k socializmu, celkové vyznenie divadla bolo veľmi prosocialistické, divadlo sa k týmto myšlienkam neprihlásilo.

Roku 1934 začali hrať predstavenie Kat a blázen, ktoré malo veľké problémy s cenzúrou a možno o ňom povedať, že kritika fašizmu tu bola už priama, veľmi ostrá a dôsledná. Roku 1935 si na divadlo (na základe tejto hry) sťažovalo nemecké veľvyslanectvo pre urážku hlavy štátu. Vedenie Umeleckej Besedy im oznámilo, že ak svoju kritiku nezmiernia, budú z nej vypovedaní, čo sa aj po niekoľkých predstaveniach a ďalších sťažnostiach stalo.

Sputané divadlo

Po vypovedaní z Umeleckej besedy sa Osvobozené divadlo premenovalo na Sputané divadlo a presťahovalo sa do centra Prahy do ulice U Nováků - dnes je v budove divadlo ABC. V tomto období napísali V+W svoje najlepšie hry (Balada z Hadrů, Rub a líc, Těžká Barbora)

Znova Osvobozené divadlo

V roku 1937 sa Sputané divadlo vrátilo do Umeleckej besedy, a tým aj k pôvodnému názvu Osvobozené divadlo. Protifašistické zameranie (hry Svět za mřížemi, Pěst na oko) však viedlo k ich zákazu. Roku 1938 bolo divadlo úradne zatvorené, J. Voskovec mal židovský pôvod a ich hry vraj narušovali medzinárodné vzťahy s Nemeckom. V januári 1939 hlavní protagonisti emigrovali do USA.

1946 - 1948

Po druhej svetovej vojne (1946) sa J. Werich a J. Voskovec (J. Ježek zomrel v USA) pokúsili obnoviť Osvobozené divadlo (hra Divotvorný hrnec), ale spoločenské pomery neboli politickej satire príliš naklonené, navyše sa spoločnosť posunula doľava, a ak chceli pokračovať v nastúpenom novom trende, museli by kritizovať to, za čo v predchádzajúcich rokoch bojovali.

Navyše sa už začiatkom tohto obdobia objavili nezhody medzi autormi o ďalšom smerovaní divadla, čo sa samozrejme podpísalo na ich dialógoch. Po emigrácii J. Voskovca divadlo zaniklo úplne.

Význam

Význam Osvobozeného divadla bol značný. Celý rad začínajúcich hercov dostal šancu hrať, v divadle sa hralo mnoho experimentálnych hier, čo umožnilo rozvinúť v Čechách avantgardné divadlo.

Na divadlo neskôr nadviazal J. Werich so svojím divadlom a aj divadlo SEMAFOR.